



18. maj 2007

## Londonski komunike

### Evropskemu visokošolskemu prostoru naproti: odzivanje na izzive v globaliziranem svetu

#### 1. Uvod

1.1 Ministri, odgovorni za visoko šolstvo v državah, ki sodelujejo v bolonjskem procesu, smo se srečali v Londonu, da bi pregledali napredek, dosežen po našem shodu v Bergenu leta 2005.

1.2 Na podlagi naših dogovorjenih meril o članstvu držav pozdravljamo Republiko Črno Goro kot članico bolonjskega procesa.

1.3 Dogodki zadnjih dveh let so nas privedli za pomemben korak bliže k uresničitvi evropskega visokošolskega prostora (EVP). Gradeč na naši bogati in raznoliki evropski kulturni dediščini, razvijamo EVP, ki temelji na institucionalni avtonomiji, akademski svobodi, enakih možnostih in demokratičnih načelih, in ki bo olajšal mobilnost, povečal zaposljivost ter okrepil privlačnost in kompetitivnost Evrope. Ko načrtujemo naprej, ugotavljamo, da bo v spreminjajočem se svetu obstajala trajna potreba po prilagajanju naših visokošolskih sistemov, če naj zagotovimo, da ostane EVP kompetitiven in da učinkovito odgovarja na izzive globalizacije. Zavedamo se, da je uresničevanje bolonjskih reform v bližnji prihodnosti pomembna naloga in cenimo nenehno podporo in zavezanost vseh partnerjev v procesu. Pozdravljamo prispevke delovnih skupin in seminarjev kot pomoč pri pospeševanju napredka. Strinjamo se, da nadaljujemo s skupnim delom v partnerstvu, si pomagamo drug drugemu v naših prizadevanjih ter promoviramo izmenjavo dobrih praks.

1.4 Ponovno potrjujemo svojo zavezanost povečanju združljivosti in primerljivosti naših visokošolskih sistemov ob hkratnem spoštovanju njihove različnosti. Priznavamo pomemben vpliv visokošolskih ustanov (VŠU) na razvoj naših družb, ki je osnovan na njihovih tradicijah središč učenja, raziskovanja, ustvarjalnosti in prenosa znanja, pa tudi na njihovi ključni vlogi pri opredeljevanju ter prenašanju vrednot, na katerih so zgrajene naše družbe. Naš namen je, da našim VŠU zagotovimo potrebna sredstva, da bodo lahko nadaljevala z izpolnjevanjem celotnega razpona svojih ciljev. Ti cilji vključujejo: pripravo študentk in študentov na življenje aktivnih državljanek in državljanov v demokratični družbi, pripravo študentk in študentov na njihove prihodnje kariere ter omogočanje njihovega osebnega razvoja,

ustvarjanje in vzdrževanje širokih, vrhunskih podlag znanja ter spodbujanje raziskovanja in inovativnosti.

1.5 Zato podčrtujemo pomen močnih ustanov, ki so raznolike, primerno financirane, avtonomne in odgovorne. Načela nediskriminacije in pravičnega dostopa morajo biti spoštovana in spodbujana povsod po EVP. Zavezuje se k zagovarjanju teh načel in k zagotavljanju, da niti študenti niti osebje niso deležni nikakršne diskriminacije.

## 2. Napredovanje k EVP

2.1 Naše poročilo o popisovanju stanja [*stocktaking report*], skupaj s poročili *Trends V* (EUA),<sup>1</sup> *Bologna With Student Eyes* (ESIB) in *Focus on the Structure of Higher Education in Europe* (Eurydice), potrjuje, da je bil v zadnjih dveh letih v celoti dosežen lep napredek. Vse bolj se širi zavedanje, da bo pomemben rezultat procesa prispeval prehod k na študenta usmerjenemu visokemu šolstvu ter odklop od tistega načina, ki je pogojen le z učiteljem. Še naprej bomo podpirali ta pomemben razvoj.

### Mobilnost

2.2 Mobilnost osebja, študentov in diplomantov je eden izmed osrednjih elementov bolonjskega procesa, ki ustvarja priložnosti za osebno rast, razvija mednarodno sodelovanje med posamezniki in institucijami, izboljšuje kakovost visokega šolstva in raziskovanja ter daje podlago evropski razsežnosti.

2.3 Od leta 1999 je bil dosežen precejšen napredek, ostajajo pa še mnogi izzivi. Med ovirami mobilnosti se v ospredju kažejo teme, povezane s priseljevanjem, priznavanjem, nezadostnimi finančnimi spodbudami in nefleksibilnimi pokojninskimi ureditvami. Priznavamo odgovornost posameznih Vlada za ustrezne olajšave pri dajanju viz ter dovoljenj za bivanje in delo. Kadar so ti ukrepi izven naših pristojnosti kot ministrov za visoko izobraževanje, se obvezujemo, da se bomo vsak znotraj svoje Vlade trudili doseči bistveni napredek na tem področju. Na nacionalni ravni si bomo prizadevali, da se v celoti uporabijo dogovorjena orodja in postopki priznavanja, in razmislili bomo o načinih za nadaljnje spodbujanje mobilnosti osebja in študentov. To vključuje spodbudo, da se znatno poveča število skupnih programov in oblikujejo fleksibilna kurikula, pa tudi resno priporočilo našim ustanovam, da prevzamejo več odgovornosti za bolj enakomerno porazdeljeno mobilnost osebja in študentov med državami v EVP.

### Struktura stopenj

2.4 Na nacionalnih in institucionalnih ravneh je bil dosežen lep napredek na poti k EVP kot našemu cilju, utemeljenem na tricikličnem sistemu stopenj. Število študentov, ki so vpisani v študijske programe v prvih dveh ciklih, se je znatno povečalo, zmanjšale pa so se tudi strukturne ovire med cikli. Podobno se je povečalo število strukturiranih doktorskih programov. Poudarjamo pomen kurikularne reforme, ki vodi k takšnim kvalifikacijam, ki se bolje prilegajo tako potrebam trga dela kot nadaljnega študija. V prihodnje je treba napore usmeriti k odstranjevanju ovir za dostop v študij in napredovanje med cikli ter na ustrezno izvajanje ECTS, osnovano na učnih izidih in študentovi delovni obremenitvi. Poudarjamo pomembnost

---

<sup>1</sup> Kratice mednarodnih organizacij in druge uveljavljene mednarodne kratice so ohranjene v izvorni obliki. – Op. prev.

izboljšanja zaposljivosti diplomantov, ob tem pa pripominjamo, da je treba zbiranje podatkov o tej tematiki izpopolniti.

### Priznavanje

2.5 Pošteno priznavanje visokošolskih kvalifikacij, obdobja študija in poprejšnjega učenja, vključno s priznavanjem neformalnega in informativnega učenja, so bistveni sestavni deli EVP, tako navznoter kot v globalnem kontekstu. Enostavno čitljive in primerljive stopnje ter dostopne informacije o izobraževalnih sistemih in ogrodjih kvalifikacij so predpogoji za mobilnost državljanov in zagotavljajo nadaljnjo privlačnost in kompetitivnost EVP. Ob tem, ko smo veseli, da je 38 članic bolonjskega procesa, vključno s Črno Goro, doslej ratificiralo Konvencijo o priznavanju visokošolskih kvalifikacij v evropski regiji (Lizbonska konvencija o priznavanju) Sveta Evrope in Unesca, prigovarjamo preostalim članicam, da to storijo kar najhitreje.

2.6 Dosežen je bil napredek pri uresničevanju Lizbonske konvencije o priznavanju (LKP), ECTS in dodatkih k diplomam, vendar pa je potrebna večja koherentnost v razponu nacionalnih in institucionalnih pristopov k priznavanju. Zato, da bi izboljšali prakse priznavanja, prosimo Skupino za spremljanje bolonjskega procesa (BFUG), da se dogovori z ENIC/NARIC mrežama za analizo naših nacionalnih akcijskih načrtov in za razširjanje dobre prakse.

### Ogrodja kvalifikacij

2.7 Ogrodja kvalifikacij so pomembni instrumenti pri doseganju primerljivosti in preglednosti znotraj EVP ter pri olajševanju gibljivosti učečih se znotraj visokošolskih sistemov in med sistemi. VŠU bi morala ta ogrodja tudi pomagati pri razvijanju modulov in študijskih programov, ki so osnovani na učnih izidih in kreditnih točkah, pa tudi pri izboljšanju priznavanja kvalifikacij in vseh drugih oblik poprejšnjega učenja.

2.8 Opažamo, da je bil pri uresničevanju nacionalnih ogrodij kvalifikacij dosežen začetni napredek, potrebnih pa bo še veliko več naporov. Do leta 2010 se zaveujemo k popolni uresničitvi takšnih nacionalnih ogrodij kvalifikacij, overjenih v razmerju do splošnega ogrodja kvalifikacij za EVP. Ob tem, ko priznavamo, da je to izzivalna naloga, prosimo Svet Evrope, da podpre medsebojno širitev izkušenj pri izdelovanju nacionalnih ogrodij kvalifikacij. Naglašamo, da bi morala biti ogrodja kvalifikacij oblikovana tako, da bodo spodbujala večjo mobilnost študentov in učiteljev ter izboljšala zaposljivost.

2.9 Zadovoljni smo, da bodo s splošnim ogrodjem kvalifikacij za EVP kompatibilna nacionalna ogrodja kvalifikacij kompatibilna tudi s predlogom Evropske komisije o evropskem ogrodju kvalifikacij za vseživljenjsko učenje.

2.10 Splošno ogrodje kvalifikacij za EVP, o katerem smo se sporazumeli v Bergenu, vidimo kot osrednji element za promocijo evropskega visokega šolstva v globalnem kontekstu.

### Vseživljenjsko učenje

2.11 Poročilo o popisovanju stanja kaže, da v večini držav obstojijo nekateri elementi fleksibilnega učenja, da pa je bolj sistematičen razvoj fleksibilnih učnih poti, ki naj podprejo vseživljenjsko učenje, še na zgodnji stopnji. Zato prosimo BFUG, da

okrepi medsebojno širitev dobre prakse in si prizadeva za skupno razumevanje vloge visokega šolstva v vseživljenjskem učenju. Le za manjše število držav EVP bi bilo mogoče reči, da imajo dobro razvito priznavanje poprejšnjega učenja za dostop in za kreditne točke. Pozivamo BFUG, da v sodelovanju z ENIC/NARIC razvije predloge za izboljšanje priznavanja poprejšnjega učenja.

#### Zagotavljanje kakovosti in evropski register agencij za zagotavljanje kakovosti

2.12 Standardi in smernice za zagotavljanje kakovosti v EVP, sprejete v Bergenu (ESS) so se pokazale kot učinkovito gonilo sprememb pri zagotavljanju kakovosti. Vse države so pričele z njihovim uresničevanjem in nekatere so dosegle pomemben napredek. Še zlasti zunanje zagotavljanje kakovosti je mnogo bolj razvito kot doslej. Delež študentske vključenosti na vseh ravneh se je po letu 2005 povečal, čeprav ga je še vedno potrebno izboljšati. Ker leži glavna odgovornost za kakovost na VŠU, morajo le-te še naprej razvijati svoje sisteme za zagotavljanje kakovosti. Pozdravljamo napredek, dosežen na področju vzajemnega priznavanja akreditacij in odločitev o zagotavljanju kakovosti ter podpiramo nadaljnje mednarodno sodelovanje med agencijami za zagotavljanje kakovosti.

2.13 Prvi evropski forum za zagotavljanje kakovosti, ki so ga skupaj organizirale EUA, ENQA, EURASHE in ESIB (skupina E4) leta 2006, je dal priložnost za razpravo o evropskih dosežkih pri zagotavljanju kakovosti. Spodbujamo štiri organizacije, da nadaljujejo z organiziranjem vsakoletnih evropskih forumov za zagotavljanje kakovosti, da bi pospešili medsebojno delitev dobre prakse ter zagotovili, da se bo kakovost v EVP še naprej izboljševala.

2.14 Zahvaljujemo se skupini E4, da je odgovorila na našo prošnjo, da nadalje razvije praktična vprašanja vzpostavljanja registra evropskih agencij za zagotavljanje kakovosti v visokem šolstvu. Namen registra je, da omogoči vsem udeležnim partnerjem in splošni javnosti odprt dostop do objektivne informacije o zaupanja vrednih agencijah za zagotavljanje kakovosti, ki delujejo skladno z ESS. Zato bo register okrepil zaupanje v visoko šolstvo v EVP in v širšem svetu ter olajšal vzajemno priznavanje odločitev o zagotavljanju kakovosti in akreditacijah. Pozdravljamo vzpostavitev registra, ki ga je dosegla skupina E4 z delom v partnerstvu in ki temelji na njihovem predlogu operativnega modela. Register bo prostovoljen, financiral se bo sam, bo neodvisen in razviden. Prijave za vključitev v register morajo biti ovrednotene na podlagi trdne skladnosti z ESS, dokazane v neodvisnem revizijskem procesu, ki ga odobrijo nacionalne oblasti, kadar takšno odobravanje te oblasti zahtevajo. Prosimo skupino E4, da nam preko BFUG sproti poroča o napredku ter zagotovi, da bo po dveh letih delovanja register zunanje ovrednoten, upoštevajoč poglede vseh udeleženi partnerjev.

#### Doktorski kandidati

2.15 Tesnejša povezava EVP z evropskim raziskovalnim prostorom (ERP) ostaja pomemben cilj. Priznavamo vrednost razvijanja in ohranjanja širokega nabora doktorskih programov, povezanih s splošnim ogrođjem kvalifikacij za EVP, a izogibajoč se pretirani regulaciji. Obenem se zavedamo, da se bistveni predpogoji, da bi Evropa dosegla cilje, kot so okrepljene raziskovalne zmogljivosti ter izboljšanje kakovosti in kompetitivnosti evropskega visokega šolstva, nahajajo v povečanju ponudbe v tretjem ciklu ter v izboljšanju statusa, kariernih perspektiv ter financiranja raziskovalcev v zgodnjem obdobju.

2.16 Zato vabimo naše VŠU, da okrepijo svoja prizadevanja, da bi doktorske programe vgradili v institucionalne strategije in politike, ter da bi razvili ustrezne karierne poti in priložnosti za doktorske kandidate in raziskovalce v zgodnjem obdobju.

2.17 EUA vabimo, da še naprej podpira medsebojno širitev izkušenj med VŠU o paleti inovativnih doktorskih programov, ki se pojavljajo po Evropi, pa tudi o drugih ključnih zadevah, kot so razvidne ureditve dostopa, mentorski in ocenjevalni postopki, razvoj prenosljivih spretnosti ter načini za izboljšanje zaposljivosti. Pozorni bomo na ustrezne priložnosti, da bi med našimi Vladami kot tudi med telesi za financiranje raziskovanja spodbudili večjo izmenjavo informacij o financiranju in o drugih zadevah s tega področja.

### Socialna razsežnost

2.18 Visoko šolstvo mora igrati pomembno vlogo pri krepitvi socialne povezanosti, pri zmanjševanju neenakosti ter pri dvigovanju ravni znanja, spretnosti in sposobnosti v družbi. Politike morajo biti zato naravnane na maksimaliziranje potenciala posameznikov, tako glede njihovega osebnega razvoja kot glede njihovega prispevka k trajnostni in demokratični družbi, utemeljeni na znanju. Pridružujemo se družbenim prizadevanjem, da sestava študentov, ki v visoko šolstvo vstopajo, v njem sodelujejo in ga dokončajo na vseh stopnjah, odraža različnost naših prebivalstev. Ponovno potrjujemo pomen tega, da so študenti zmožni dokončati svoj študij brez ovir, ki bi izhajale iz njihovega socialnega in ekonomskega ozadja. Zato nadaljujemo s svojim prizadevanjem, da bi zagotovili ustrezne storitve za študente, ustvarili bolj fleksibilne učne poti v visoko šolstvo in znotraj njega, ter na podlagi enakih možnosti na vseh ravneh razširili udeleženo.

### Evropski visokošolski prostor v globalnem kontekstu

2.19 Veseli nas, da so bolonjske reforme v mnogih delih sveta ustvarile precejšnje zanimanje ter spodbudile razpravo med evropskimi in mednarodnimi partnerji o vrsti zadev, kot so priznavanje kvalifikacij, prednosti na partnerstvu utemeljenega sodelovanja, medsebojno zaupanje in razumevanje ter temeljne vrednote bolonjskega procesa. Poleg tega pozdravljamo prizadevanja, storjena v nekaterih državah v drugih delih sveta, da bi svoje visokošolske sisteme bolj približali bolonjskemu okviru.

2.20 Sprejemamo strategijo "Evropski visokošolski prostor v globalnem okolju" in lotili se bomo dela na ključnih strateških področjih: izboljšanje informacij o EHEA ter promoviranje njegove privlačnosti in kompetitivnosti, okrepitev na partnerstvu utemeljenega sodelovanja, intenziviranje političnega dialoga ter izboljšanje priznavanja. To delo je treba obravnavati v razmerju do OECD/UNESCO *Smernic za kakovostno ponudbo v čezmejnem visokem šolstvu*.

## **3. Prednostne naloge do leta 2009**

3.1 Strinjamo se, da se v naslednjih dveh letih osredotočimo na dokončanje dogovorjenih akcijskih točk, vključno s potekajočimi prednostnimi nalogami na področju tricikličnega sistema stopenj, zagotavljanja kakovosti ter priznavanja

stopenj in študijskih obdobjih. Še zlasti se bomo usmerili na naslednja akcijska področja.

### Mobilnost

3.2 V naših nacionalnih poročilih za leto 2009 bomo poročali o aktivnostih za promocijo mobilnosti študentov in osebja na nacionalni ravni, vključno z merili za evalvacijo v prihodnosti. Usmerili se bomo na glavne nacionalne izzive, identificirane zgoraj v točki 2.3. Strinjamo se tudi, da se vzpostavi mreža nacionalnih strokovnjakov za izmenjavo informacij in za pomoč pri identificiranju in preseganju ovir za prenosljivost štipendij in posojil.

### Socialna razsežnost

3.3 Podobno bomo poročali o naših nacionalnih strategijah in politikah na področju socialne razsežnosti, vključno z akcijskimi načrti in merili za evalvacijo njihove učinkovitosti. Povabili bomo vse udeležene partnerje na nacionalni ravni, da sodelujejo pri tem delu in ga podprejo.

### Zbiranje podatkov

3.4 Ugotavljamo potrebo po izboljšanju razpoložljivih podatkov o mobilnosti in socialni razsežnosti v vseh državah, ki sodelujejo v bolonjskem procesu. Zato prosimo Evropsko komisijo (*Eurostat*), da v povezavi z *Eurostudent* razvije primerljive in verodostojne indikatorje ter podatke za merjenje napredka glede na celoto ciljev na področju socialne razsežnosti ter mobilnosti študentov in osebja v vseh bolonjskih državah. Podatki na tem področju morajo pokrivati problematiko participatorne enakosti v visokem šolstvu kot tudi zaposljivosti diplomantov. To nalogo je treba izpeljati v povezavi z BFUG, poročilo pa naj se predloži naši ministrski konferenci leta 2009.

### Zaposljivost

3.5 Kot dopolnitev pri uvajanju tricikličnega sistema stopenj prosimo BFUG, da bolj podrobno razmisli o tem, kako izboljšati zaposljivost v razmerju do vsakega od treh ciklov kakor tudi v kontekstu vseživljenjskega učenja. To bo zahtevalo odgovornost vseh udeleženi partnerjev. Vlade in VŠU bodo potrebovale več komunikacije z delodajalci in drugimi partnerji o razlogih za njihove reforme. Na ustrezen način bomo delovali znotraj svojih vlad, da zagotovimo, da bodo zaposljivost in karijerne strukture znotraj javnih služb povsem skladne z novim sistemom stopenj. Močno priporočamo institucijam, da še naprej razvijajo partnerstva in sodelovanje z delodajalci v trajnem procesu kurikularne prenove, osnovane na učnih izidih.

### Evropski visokošolski prostor v globalnem kontekstu

3.6 Prosim BFUG, da nam do leta 2009 poroča o splošnem razvoju na tem področju in sicer na evropski, nacionalnih in institucionalnih ravneh. Vsi udeleženi partnerji imajo pri tem vlogo glede na svoje odgovornosti. Pri poročanju o uresničevanju strategije za EVP v globalnem kontekstu naj BFUG nameni poseben premislek dvema prednostnima točkama. Prvič, izboljšati razpoložljive informacije o EVP z razvojem spletne strani bolonjskega Sekretariata in gradeč na *Bologna Handbook* [v redakciji] EUA; drugič, izboljšati priznavanje. Pozivamo VŠU, ENIC/NARIC središča in druge kompetentne oblasti na področju priznavanja znotraj EVP, da ocenijo kvalifikacije iz drugih delov sveta z isto odprtostjo, s katero bi

pričakovali, da bodo evropske kvalifikacije ocenjene kjerkoli drugje, ter da utemeljijo priznavanje na načelih LKP.

### Popisovanje stanja

3.7 Prosim BFUG, da v času do ministrske konference v letu 2009 nadaljuje s procesom popisovanja stanja, ki temelji na nacionalnih poročilih. Pričakujemo nadaljnji razvoj kvalitativne analize v popisovanju stanja, še zlasti glede mobilnosti, bolonjskega procesa v globalnem kontekstu in socialne razsežnosti. Področja, ki jih bo zajemalo popisovanje stanja, naj še naprej vključujejo tudi sistem stopenj in zaposljivost diplomantov, priznavanje stopenj in študijskih obdobj ter uresničevanje vseh vidikov zagotavljanja kakovosti v skladu z ESS. V zvezi z razvojem bolj na študenta osredinjenega in na izidih utemeljenega učenja naj se naslednjič v integrirani obliki obravnava tudi nacionalna ogrodja kvalifikacij, učne izide in kreditne točke, vseživljenjsko učenje ter priznavanje poprejšnjega učenja.

## **4. V pričakovanju leta 2010 in po njem**

4.1 Ker se EVP še naprej razvija in odgovarja na izzive globalizacije, predvidevamo, da se bo potreba po sodelovanju nadaljevala preko leta 2010.

4.2 Odločeni smo, da leto 2010, ki bo zaznamovalo prehod od bolonjskega procesa k EVP, izkoristimo kot priložnost za ponovno potrditev naše zavezanosti visokemu šolstvu kot ključnemu elementu prizadevanj, da postanejo naše družbe – tako na nacionalnih kot tudi na evropski ravni – trajnostne. Leto 2010 bomo jemali kot priložnost za reformuliranje vizije, ki nas je motivirala, ko smo leta 1999 sprožili bolonjski proces ter navedli argumente za EVP, podprt z vrednotami in vizijami, ki presegajo tematiko struktur in orodij. Zavezuje se, da naredimo iz leta 2010 priložnost za ponovno postavitve naših visokošolskih sistemov v smer, ki gleda preko trenutnih zadev in dela te sisteme sposobne za spoprijem z izzivi, ki bodo določali našo prihodnost.

4.3 Prosim BFUG kot celoto, da domisli, kako bi se EVP lahko razvijal po letu 2010 in da o tem poroča na naslednjem ministrskem srečanju leta 2009. To naj vključuje predloge za ustrezne podporne strukture, pri tem pa naj se upošteva, da sedanja neformalna kolaborativna organizacija deluje dobro in da je izpeljala spremembe brez primere.

4.4 Gradeč na prejšnjih popisovanjih stanja ter poročilih *Trends in Bologna With Student Eyes*, pozivamo BFUG, da za leto 2010 v partnerstvu s posvetovalnimi člani razmisli o pripravi poročila, ki bi vključevalo neodvisno oceno in ki bi evalviralo splošni napredek bolonjskega procesa po letu 1999 po vsem EVP.

4.5 Za odločitev o naravi, vsebini in kraju ministrskega srečanja leta 2010 pooblaščamo BFUG, sprejme pa naj jo v prvi polovici leta 2008.

4.6 Naše naslednje srečanje bodo gostile države Beneluksa v mestu Leuven / Louvain-la-Neuve, 28.-29. aprila 2009.